

Samfunds- videnskabelig forskning

Strategiplan 1998-2002

DEBAT

Samfundsvidenskabelig forskning Strategiplan 1998-2002

Statens Samfundsvidenskabelige
Forskningsråd

(publikationen fås gratis ved
henvendelse til forskningsrådene,
Bredgade 43, 1260 København K)

AF ULLA HØJMARK JENSEN

Sætter man sig for at undersøge, hvordan køn eksplicit indgår i den skrevne strategiplan 1998-2002 fra Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd, er det en meget overskuelig opgave. For det er meget begrænsede overvejelser, der forholder sig direkte til køn. Helt præcis fylder de en halv side!

Hvis man ser på de antalmæssige overvejelser i forhold til køn, berettes der om at Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd i den forgangen strategiperiode aktivt har forsøgt at gøre noget ved den skæve kønsfordeling inden for det samfundsvidenskabelige område. Man ansøgte Ligestillingsrådet om dispensation til at øremærke fem åremålsstillinger til kvinder. Men desværre blev ansøgningen afvist. I Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråds strategiplan står der videre: "Det er rådets opfattelse, at det – med al respekt for en høj videnskabelig standard – fortsat bør overvejes, hvordan den skæve kønsfordeling kan udlignes" (SSF 1997, s. 31). På den baggrund har Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd sammen med de andre forskningsråd gået ind og støttet

forskningsinitiativet "Kønsbarrierer i de højere uddannelser og i forskningen". Og så synes det spørgsmål at være blevet parkeret!

Det handler jo ikke kun om antal, men også om forskningsemner og områder. I praksis er der ingen tvivl om, at Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd tager hensyn til kønsaspektet både når det drejer sig om at bevillige penge til decideret kvinde-, og kønsforskningsprojekter og til dels også når det handler om at inddrage kønsrefleksioner inden for mere traditionelle forskningsområder.

Men læser man om de nye forskningsområder, findes der ikke nogle refleksioner over forskningens indhold i relation til kønsaspekter. Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråds strategiplan er grundlæggende præget af traditionalisme, hvor det vægtes at der forskes i mere grundlæggende og langsigtede udviklingstendenser. Så de diskussioner man havde i forhold til forskningsrådenes strategiplaner tilbage i 1990, gælder for så vidt stadig. Jeg vil kort skitsere de seks nye forskningsområder og kommentere deres manglende kønsrefleksioner:

(1) Dynamiske processer i økonomien. Man vægter bl.a. at der er behov for at udvikle økonomiske teorier, der kan bruges til at teste empiriske data for derved at opnå større forståelse for de meget komplicerede økonomiske strukturer. Som eksempler på områder, der kunne være interessante at forske i, nævnes bl.a. den europæiske monetære unions betydning for Danmark, samt konsekvenserne på kort, mellemlangt og langt sigt af den øgede konkurrences betydning i forhold til privatiseringer af offentligt ejede virksomheder m.v. Man kunne her godt have ønsket sig, at der inden for hvert af de foreslåede områder blev nævnt eksempler på hvordan køn kunne medreflekteres. F.eks. kunne det da være interessant at se på, hvad privatiseringerne eller den monetære union ville komme til at betyde, for kvindearbejdspladserne i den

offentlige sektor, eller for den økonomiske ligestilling på det danske arbejdsmarked, eventuelt inspireret af Nina Smiths arbejde.

(2) Virksomheders organisation og incitamentsystem. Det vægtes i dette forskningsinitiativ at det både er erhvervsøkonomisk og erhvervs sociologisk forskning der skal belyses, og man ønsker at tilskynde en stærkere vekselvirkning mellem tilgangene. Igen er det iøjefaldende, at der ikke nævnes et eneste eksempel på hvordan køn kunne indgå under forskningsrammen. Underligt, da der netop inden for organisationsforskningen er mange gode kønsspecifikke teoretiske bidrag, der i den grad har sat punkter på dagsordenen inden for den mere sociologiske organisationsudvikling. F.eks. hele diskussionen om "Rip, Rap og Rup"-effekten, kvindelige og mandlige lederegenskaber, "glasloftet", køn og løn og organisationer under forandring. Mange af disse perspektiver kan sagtens placeres inden for de beskrevne emneområder, problemet er bare at der ikke eksplicit nævnes eksempler, der omhandler køn.

(3) Forholdet mellem magt og viden i det moderne samfund. Området falder i 3 dele, en del der lægger vægt på studiet af organiseret/certificeret viden, en anden del, der lægger vægt på studiet af ekspertviden som dominerende autoritetsform, og en tredje del, der fokuserer på "modmagt" og dennes udvikling og organisering. Dette område er i virkeligheden et meget klassisk kvinde- og kønsforskningsområde, men selvom kønsrefleksion synes så oplagt, er den ikke nævnt i hverken rammen eller i eksemplerne, omend man sagtens ville kunne tænke projekter ind under det forskrivende. F.eks. ved at undersøge kønsspecifikke mønstre i forholdet mellem viden og magt, eller kønsdimensionen indenfor udviklingen og organiseringen af "modmagt".

(4) Nye organisationsformer og processer i det lokale. Her ønsker Statens Samfundsvi-

denskabelige Forskningsråd at satse på forskning i nærmiljøer, med særlig vægt på organisationsformer og processer lokalt. Der lægges vægt på at der gennemføres konkrete, empiriske undersøgelser af udviklingstendenserne i det lokale, og at de bør kombineres med begrebsmæssig og teoretisk udviklingsarbejde. Her må det igen være oplagt at inddrage køn når man f.eks. ser på betydningen af det lokale som kilde til identitet og handleformer for forskellige befolkningsgrupper, eller behandler kommunikationsformers betydning for lokale netværk.

(5) Demokrati, institutionel udvikling og politiske styreform. Dette strategiområde er på mange måder en videreførelse af "Demokrati og institutionel udvikling", som er et tidligere program. I det nye programforslag lægges der særlig vægt på styringsproblemer i et internationaliserings- og europæriseringsperspektiv. Inden for dette program ønsker Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd en tværfaglig samfundsforskning. Problemfeltet skal således inddrage både politologiske, økonomiske, retsvidenskabelige, sociologiske og organisationsteoretiske sider. Eksemplerne på hvilke emneområder man gerne vil satse på er tilsvarende brede – masser om magt og indflydelsesformer og – kanaler, men ikke et ord om køn.

(6) Globalisering – nye internationale vilkår for stater, organisationer, virksomheder og individer. Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd fokuserer her på interaktionsprocesserne i en globaliseret verden, herunder bl.a. integrationsprocesser og fat-

tigdoms- og udviklingsproblemer. Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd ser, at der er et behov for mere viden om spændingerne mellem tiltagende nærhed og integration i markeds-mæssig henseende og det samtidige pres mod polarisering og fragmentering. Her er køn igen fraværende i beskrivelserne. Særlig mærkeligt er det, når man ønsker at fokusere på fattigdoms- og udviklingsproblemer, da der inden for de sidste mange år har været en generel forståelse af hvor fremtrædende kønspektivet er, ikke mindst i udarbejdelsen af bistandsprogrammer.

Alt i alt er det mit indtryk, at Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd ikke har formået at inddrage den viden og de forskningsresultater som kvinde- og kønsforskningen har bidraget med de sidste mange år, men omvendt er der ikke noget i rådets praksis, der tyder på at de ikke er åbne over for kønsreflekterende forskningsprojekter. Måske opfatter man enhver refleksion over køn som en indsnævring af et emneområde. Mange af forskningsinitiativerne ville ud over kønsrefleksionen med fordel kunne inddrage flere diversiteter, f.eks. et generationsperspektiv, religionsspørgsmål, race og etnicitet. Mange af disse er heller ikke nævnt i strategiplanen. Det er ærgerligt at man ikke kan se det som en styrke at inddrage flere diversiteter i beskrivelsen af forskningsinitiativerne

*Ulla Højmark Jensen
Ph.d.-stipendiat
Statskundskab
Københavns Universitet*

Sundheds- videnskabelig forskning

Strategiplan 1998-2002

DEBAT

Sundhedsvidenskabelig forskning. Sundhed og sygdom III Strategiplan 1998-2002.

Statens Sundhedsvidenskabelige
Forskningsråd

AF BIRGIT PETERSSON

Det Sundhedsvidenskabelige Forskningsråd har udsendt sin strategiplan for årene 1998-2002. Den lægger klart op til en tværvideenskabelig strategi i forhold til sundhedsforskningen, noget jeg kan hilse velkommen både som borger og forsker. For det bliver mere og mere klart, at sundhed ikke kan belyses snævert biologisk, selv om nogle af de forskningsgrupper, der arbejder med genetik og biologi ofte med held får det fremstillet sådan. Om det er muligt at leve op til hensigterne med tværfagligheden, ud over den andel som allerede er aftalt til de tværrådslige programmer, vil kun en kommende praksis kunne vise. I forhold til ikke mindst forebyggelsesforskning og sundhedstjenesteforskning, som er blandt de prioriterede områder, burde der åbne sig mange muligheder.

Man har, som tidligere, fastlagt en række områder som højt prioriterede. Denne gang er genetisk forskning højt prioriteret, efterfulgt af forebyggelses-, behandlingsmetode-, hjerne- og sundhedstjenesteforskning. Alle sammen væsentlige forskningsområder, som det er vigtigt at styrke i relation til vores nuværende viden og ikke

mindst de huller, vi har i vores viden. Man har fulgt den prioritering, der tidligere er foreslået i den nationale strategiplan, NASTRA. Der er for mig at se ikke nogen grund til at være kritisk i forhold til dette, da det sker samtidig med en forøgelse af midlerne, således at omtrent halvdelen af midlerne tænkes afsat til alle andre områder inden for sundhedsområdet.

I publikationen kritiserer man den politisering, der har været i forhold til forskningsmidlerne, og henviser til OECD's kritik af de mange cigarkasser, som er oprettet til forskellige forskningsinitiativer. Man foreslår at de begrænses, eller i hvert fald et samarbejde med de forskellige instanser, for om muligt at koordinere de mange kasser. Det er for mig at se umuligt at læse som andet end at man vil være den vigtigste instans i forhold til forskningsmidler. Er det hensigtsmæssigt? Svaret er vel både ja og nej. I en del sammenhænge sidder forskningsrådsmedlemmer allerede som rådgivere for en række store fonde. Dette gælder f.eks. Sygekassernes Helsefond. Det har den fordel, at de ved hvem der er givet penge til, men her kan en klausul på de tildelte penge om, at der ikke må finde en yderligere finansiering sted, jo i langt de fleste tilfælde hindre misbrug. En ulempe er, at det er en meget snæver gruppe mennesker, p.t. 16 personer, der er med til at bevillige penge. Og ulempen er, at disse, uanset hvor udmærkede mennesker de i øvrigt måtte være, oftest vil repræsentere en snæver del af forskningsverdenen. En fordel er til gengæld at de er synlige, både i forhold til hvem, der har udpeget dem, og hvem der gives penge til. For mig at se er det et langt sundere princip at disse tillids-erhverv er på mange forskellige hænder.

Med prioritering af nogle nye områder ophører en række "gamle". Et af de initiativer, der ophører med udgangen af 1997 er medicinsk kvindeforskning, og det kan bruges som eksempel til at vise både styrken og svagheden i disse forskningsprogrammer.

Over en periode prioriteres et område,

som er overset eller nyt, men alligevel meget vigtigt, hvorefter man så mener at det er skubbet igang og kan leve selv. Ellers må det dø, for så kan det ikke være vigtigt nok. Men det er oftest kun tilfældet, hvis det er direkte erhvervsrelateret eller ender som et undervisningsfag i forhold til et universitet eller en højere læreanstalt. Nogle fagområder ser endda ud til at være helt eller delvist uønskede. Mens kvindeforskningen langsomt og sikkert vokser i mange lande, f.eks. Norge, Sverige, England og USA, er det vanskeligt for den at finde fodfæste i Danmark. Jeg ved, at kvindeforskningen i en række sammenhænge direkte modarbejdes. Det er vel her et forskningsråd skal gå ind og her spørge: Hvad i alverden er det der sker? Hvorfor sker der ikke mere for kvindeforskningen på trods af en endda meget god evaluering af brugen af de tidligere tildelte forskningsmidler? Også Videnskaberne Selskab har peget på, at der må ske noget mere aktivt omkring den modstand, der er mod kvinder i det hele taget, mest udtalt i forhold til universiteterne. Men sådan spørges der ikke. Der kommer blot nye satsningsområder. Det er også vigtigt med nye satsningsområder, men for en del af de gamles vedkommende er der behov for at de bliver ført videre. Derfor kan det stadig være nødvendigt med "cigarkasserne", hvis i øvrigt disse netop ikke styres af de mere snævre og etablerede, ofte elitære forskningskræfter. Med de erfaringer der er fra f.eks. Sverige, hvor det netop var "cigarkasserne" der støttede kvindeforskningen og ikke det etablerede system, kan man håbe det samme bliver tilfældet her, hvor det etablerede forskningsmiljø lukker øjnene. Lignende erfaringer er der fra London, hvor den etablerede lægeverden inklusiv fagforeningen søgte at afskedige gynækologen Wendy Savage, fordi hun støttede kvindeforskningen og dermed "alternative" områder så som hjemmefødsler, ligesom hun samarbejdede med andre faggrupper f.eks. jordemødre. Efter pres fra græsrodderne og de kvindelige medlemmer af Par-

lamentet, blev hun genindsat i sin stilling og er i dag en estimeret professor, der er meget aktiv i den medicinske kvindeforskning. Og den medicinske kvindeforskning har på lignende måde haft endda meget stor betydning også i Danmark, uden at dette tilgodeses økonomisk.

En ny ting inden for det sundhedsvidenskabelige område er, at man nu presser på for at bred forskningsformidling skal være meriterende. Om det er muligt at gennemføre netop inden for de "tunge" overvejende naturvidenskabelige fag, hvor man i meriteringssammenhæng ofte vurderer selve det internationale tidsskrift højere end indholdet og relevansen af artiklerne, kan igen kun fremtiden vise. Men erfarings-

mæssigt viser det sig, at der gennem forskningsformidlingen lettere kan skabes interesse for den blødere forskning. Samfundsmæssige forhold påvirker det genetiske materiale, og dermed er vi med den måde vi indretter samfundet på og de eventuelle skader, hvormed vi påvirker mennesker og natur, med til at forme livet her og nu og i fremtiden. Der synes stadig at være en forståelse for dette, på trods af biologiens aktuelle fremmarch, også i den her fremlagte strategiplan.

*Birgit Petersson
Cand. med. & lektor
Panum Institut
Københavns Universitet*

Berlin er nok et besøg værd

DEBAT

Rejsebeskrivelse AF
BENTE ROSENBECK

Jeg skulle have været til USA. Det var egentlig det, jeg havde fået penge til. Havde bare ikke lyst. Var der sidste år og var for første gang ikke dybt imponeret. Og så synes jeg, at der er lidt trængsel på vejen til Californien. Jeg havde således mange undskyldninger for ikke at skulle rejse så langt hjemmefra. Og Berlin ligger kun 250 km syd for grænsen og man kan komme dertil fra København for 125 kr. Og alligevel havde jeg aldrig været der undtagen for længe siden på vej til Prag, og da måtte jeg blive på den østlige side. Nu er byen en stor byggeplads.

Jeg skal gøre denne omtale af Berlin meget kort, for med de nye elektroniske hjælpemidler forekommer det mig omsonst at give lange redegørelser for, hvad jeg så, for det kan have ændret sig til i morgen, og på Internettet får man de nyeste informationer. Så dette skal blot være en miniguide for rejsende kvinder og kvindeforskere.

Jeg ved, at jeg har skrevet, at Danmark ligger i bunden med hensyn til andelen af kvindelige forskere, kun overgået af Tyskland. Men det er jeg ikke så sikker på længere. Ligestillingskonsulenter har man haft

på samtlige universiteter siden 1985, og de er da selvfølgelig ikke tilfredse med resultaterne, men de er der da. Og antallet af kvinder når jo langt fra op på det amerikanske niveau, men ligger ikke langt fra de europæiske. I 1980 var 12,6 % af lærerne på de tyske universiteter og højskoler kvinder, men kun 5,3% havde et professorat. Ti år efter i 1990 var andelen steget til 17,7 (mens man i USA har nået de 30%)¹. I Danmark er vi i 1996 nået op på 17,5%.²

Kvindeforskningen er nok kommet senere i Tyskland end i Danmark, men 1990'erne synes at have medført en ekspansion.³ Her i 1996 findes i hele landet 104 kvindeforskningsstillinger, heraf dog kun 22 på højeste niveau (lærestole med C4 professorater).⁴ Byen Berlin har siden 1988 haft et program til fremme af kvindeforskning. Og godt nok hævdes midlerne at være blevet mindre, men når man kommer fra u-landet Danmark, er et sådant intensiveringsprogram i sig selv imponerende.⁵ Og 3,7 millioner DM om året er da nogle penge. Programmet giver støtte til projekter og har egne korterevarende stipendier.

Ellers startede det også i Tyskland inspireret af amerikanske kvindestudier med oprettelsen af "Zentraleinrichtung zur Förderung von Frauenstudium und Frauenforschung" på Freie Universität Berlin i 1981.⁶ Det kan nærmest karakteriseres som et Kvininfo bare i universitetsregi. Et tilsvarende center "Zentrum für interdisziplinäre Frauenforschung" blev i 1989 dannet på Humboldt universitet.⁷ Ud over den almindelige servicevirksomhed har dette center sat sig for at samle materiale om kvinder i det gamle Østtyskland. Som noget ganske nyt starter man i vintersemesteret 1997-98 en "Magisterstudiengang Geschlechterstudien/Gender Studies" som hovedfag og sidefag. Så hvad undervisning angår må vi nok siges at være foran med vores mere end ti-årige erfaring med formaliserede kvindestudier.

På byens tredje universitet "Technische Universität" findes et nyoprettet forsk-

ningscenter, som startede i 1995, men som først blev officielt åbnet i 1997.⁸ Hermed har man fået en lærestol i interdisciplinær kvindeforskning med et C4-professorat og hvad dertil hører af forskningsassistenter med mere. Ressourcerne er på en måde færre end på de andre to universiteter, men her er tale om et forskningsinitiativ og derfor er det anderledes prestigefyldt. Historikeren Karin Hausen er leder af dette center, der også omfatter to forskningsassistenter og tre eksternt finansierede forskere. Centeret arbejder med to hovedproblemstillinger: Kønsforholdenes kulturhistorie og Videnskabsforskning som kønsforskning. Og det var faktisk disse temaer, som ligger meget tæt på det jeg arbejder med, som gjorde Berlin til et oplagt studiemål. Centeret arrangerer kurser, seminarer, konferencer og kollokvier, som dog ikke er en del af en uddannelse (Studiengang), men som kan anerkendes som en del af andre studier.

Den sidste institution, som jeg vil nævne er "FFBIZ Frauenforschungs-, -Bildungs- und -Informationszentrum", som er et autonomt center, der mest er baseret på frivillig arbejdskraft men får lidt støtte til husleje og medhjælp. Det blev startet i 1978 og blev meget bevidst etableret uden for universitetssystemet. Her findes galleri, bibliotek og arkiv for den nye kvindebevægelse.⁹

Jeg skal heller ikke glemme at nævne, at byen har kvindecaféer, -boghandlere og -hoteller. Der er cykle- og gåture for kvinder (og om kvinder) hver dag, et rejsebureau og så findes der en hamman, som er del af et større beskæftigelsesprojekt for kvinder med café og værksteder.¹⁰ Og jeg, der har ladet mig tyrannisere af et par madammer i en hamman i Istanbul, var helt lettet over, at jeg kunne få lov at være mig selv, og at der ingen surhed var over drikkepengene. Jeg har ikke været andre steder i udlandet, hvor der har været så mange tilbud til kvinder, måske i San Francisco-Berkely området, hvor jeg var for 13 år siden, men det var mere uoverskueligt. I Berlin erhverver man sig BlattGold. Der monatliche Über-

blick für Frauen, hvor der ud over interessante små artikler (om f.eks. kvindestudier i majnummeret) dag for dag står, hvad der foregår. I denne sommer kan man også se en kæmpe stor bøsseudstilling i anledning af 100 året for oprettelsen af Wissenschaftlich-humanitäres Komitee grundlagt af Magnus Hirschfeld med det formål at afskaffe straffen for homoseksualitet. God tur til Berlin.

Bente Rosenbeck
Dr. phil. & lektor
Center for kvinde- og
kønsforskning
KUA

NOTER

1. Taylor, Ann Allen. The March through the Institutions: Women's Studies in the United States and West and East Germany, 1980-1995. *Signs*, vol.22, no.1, 1996.

2. Jensen, Hanna Nexø. Det forskningspolitiske system. En kønsprofilerende beskrivelse af organisering, regler, økonomi og personale inden for forskning og uddannelse. Køn i den akademiske organisation. Arbejdsrapport, nr. 1, 1997.

3. Man er lige påbegyndt udgivelsen af en årbog. *Querelles. Jahrbuch für Frauenforschung 1997*. Udgivet af Gisela Bock og Margaret Zimmermann. Der findes også en skriftserie på Campus Verlag: *Geschichte und Geschlechter* udgivet af Gisela Bock, Karin Hausen og Heide Wunder.

4. *Frauenforschungsprofessuren an deutschen Hochschulen*. Erstellt von Ulla Bock. Udgivet af Zentraleinrichtung zur Förderung von Frauenstudien und Frauenforschung an der Freien Universität Berlin.

5. *Förderprogramm Frauenforschung des Sentas von Berlin*. Jahresberichte.

6. Udgiver bl.a. *FrauenInformationsblatt* to gange om året, som informerer bredt om kvindestudier både i og udenfor Berlin. Centeret og biblioteket er åbent tre gange om ugen. Centeret afholder forelæsningsrækker, seminarer med mere.

[Http://www.ub.fu-berlin.de/fbb/zefrau01.html](http://www.ub.fu-berlin.de/fbb/zefrau01.html)

7. Udgiver *ZIF.BULLETIN*. Det seneste er nummer 14 og handler om Frauen in den ehemals sozialistischen Ländern. Adressen er <http://www2.rz.hu-berlin.de/inside/zif/>.

Udover at afholde forelæsningsrækker, være dokumentationscenter med mere råder centeret over et stort computerværksted med to faste medarbejdere, som hjælper med teknikken og afholder en lang række kurser.

8. Adressen på centrets hjemmeside er:

<http://www.kgw.tu-berlin.de/ZIFG/infoeng.html>. af andet relevant materiale kan henvises til

Centrets årsberetning fra 1995 til 1996. Desuden udgives *Kommentiertes Vorlesungsverzeichnis über die Lehrveranstaltungen zur Frauen- und Geschlechterforschung an der TU Berlin*. Denne finansieres af og udgives i samarbejde med ligestillingskonsulenten. Frauenbeauftragte Susanne Plaumanns adresse er <http://www.kgw.tu-berlin.de/Frauenbeauftragte>.

9. "Frauenforschungs-, Bildungs- und -Informationszentrum e.V", Danckelmannstrasse 47, 1000 Berlin 19.

10. Schokofabrik, Mariannestrasse 1.